

Jasna Podreka

Nasilje: njegove interpretacije in reprezentacije

Tematska številka revije *Ars & Humanitas*, ki je pred vami, obravnava tematiko nasilja, s posebnim poudarkom na vprašanjih, povezanih z različnimi interpretacijami in definicijami nasilja – torej z osrednjim vprašanjem, kako v okviru družboslovnih in humanističnih disciplin razumemo nasilje in kako ga definiramo. Tematska številka se tako dotika vprašanj kontekstualizacij določenih oblik nasilja (spolno nasilje, nasilje nad ženskami), reprezentacij nasilja v sodobnem času, v umetnosti in kulturi (literatura, likovna umetnost) ter vprašanj nasilja in šole. Zlasti slednje se zdi izrednega pomena, saj je eno ključnih vprašanj, povezanih z uspešnim bojem zoper nasilje, vprašanje ozaveščanja, ki naj se prične že v zgodnjem otroštvu. Napredek v širši družbi je mogoče doseči le z vzgojo, ki prek različnih tehnik učenja in metod dela spodbuja empatijo do sočloveka in podaja ustrezna znanja o tem, kaj je nasilje in kakšne so njegove posledice. V tematski številki smo se želeli razpravi o nasilju približati na interdisciplinarno znanstveni način.

Takšen pristop se nam zdi bistven, saj razmišljanje o tem, kaj je nasilje, pomeni spoprijem z izrazito kompleksnim vprašanjem, na katerega v znanstveni in strokovni literaturi ni mogoče najti enotnega in jasnega odgovora. Imbusch pravi, da je nasilje »eden najbolj neulovljivih in težavnih konceptov v družboslovju« (2003, 13). Kljub dolgi tradiciji raziskovanja in proučevanja nasilja še vedno ostajajo nerešena številna kontroverzna vprašanja o primerni definiciji, vsebinskem razlikovanju, družbenem in političnem pristopu ter moralnem vrednotenju nasilja. Ukvarjati se z nasiljem tako pomeni spoprijemati se s kompleksnim vprašanjem morale, ideologije in kulture. Nasilje lahko različnim ljudem pomeni zelo različne stvari, lahko se nanaša na različne oblike družbenega delovanja, družbenih razmerij in učinkov kulturnih tradicij. Kako razumemo nasilje, je odvisno od tega, kakšni so v posamezni družbi kulturni vzorci, ki vplivajo na razumevanje pojma *nasilje*, v zvezi s tem pa tudi pojma *poškodbe*. Tako nekatere kulture kot poškodbo razumejo že poskus koga prizadeti oziroma poškodovati ali negativni vpliv na dobro počutje drugih, medtem ko druge kot poškodbo obravnavajo le neposredno in vidno fizično škodo. Enako velja za vprašanje žaljivega vedenja, do katerega so nekatere kulture bistveno manj strpne kakor druge. Določeno vedenje lahko v eni kulturi velja za žaljivo, v drugi pa ne ali vsaj ne v takšni meri (Tolan, 2007).

Razlik v odnosu do nasilja pa ni mogoče opaziti le med različnimi kulturami, ampak tudi znotraj enakih oziroma podobnih kultur ter med posamezniki in

posameznicami v isti kulturi. Naj samo spomnimo na nedavne razprave o popolni prepovedi telesnega kaznovanja otrok, ki so spremljale tako leta 2012 z referendumom zavrjnjeni »Družinski zakonik« kakor tudi leta 2016 sprejeto novelo »Zakona o preprečevanju nasilja v družini«. V obeh primerih so bila za razpravo o upravičenosti takšnega ukrepa značilna diametralno nasprotna mnenja o tem, kaj je nasilje nad otroki. Tako se tudi v zahodnih množičnih kulturah kaže zelo ambivalenten odnos do nasilja.

Kakor ugotavljajo nekateri avtorji (Litke, 1992; Tolan, 2007; Žižek, 2007), lahko po eni strani, zlasti v zahodnih množičnih kulturah, opazimo pomembno povečanje senzibilizacije in kritičnosti družbe do problematike nasilja na splošno, kar dokazujejo vse pogostejše globalne, nacionalne in lokalne politične ter družbene aktivnosti proti različnim oblikam nasilja ter umetniške tematizacije sočasnih zaznav, kaj vse lahko nasilje zajema. Po drugi strani pa številni avtorji in avtorice (Potter, 1999; Messner, 2002; Petrovec, 2003; Warr, 2007; Connell, 2012) ugotavljajo, da se ohranja odnos fascinacije z nasiljem in da nasilje kot tema še vedno preplavlja množično kulturo zahodnih družb, kar se manifestira v množičnih medijih, filmski industriji, športu itd. Pri tem imajo pomembno vlogo množični mediji, saj smo prek televizije, filmov, časopisov, revij, družbenih omrežij itd. vsakodnevno izpostavljeni številnim neizprosnim podobam in sporočilom o nasilju.

Kako torej razumemo nasilje, kaj nasilje pomeni, kako se sporočilo o nasilju prenaša skozi kulturo, umetnost in množične medije, so teme, ki smo jih želeli nasloviti v pričujoči tematski številki. Menimo namreč, da takšna razprava v slovenskem prostoru še v veliki meri ostaja zanemarjena. Žal nam vseh tematik, ki smo si jih prvotno zastavili, ni uspelo pokriti, kar kaže na omejen domet raziskovanja tega področja v slovenskem prostoru. Kljub temu pa menimo, da objavljeni prispevki obravnavajo številna pomembna področja, ki se dotikajo problematike nasilja, obenem pa odpirajo številna vprašanja za dodatno razpravo in prinašajo nove raziskovalne izzive.

Avtorice prispevkov so slovenske strokovnjakinje z najrazličnejših področij. Študije, večinoma napisane v slovenskem in angleškem jeziku, so razdeljene na dva tematska sklopa. Prvi sklop zajema tri študije, ki se dotikajo širših vprašanj, povezanih z reprezentacijami in razumevanjem nasilja, drugi sklop pa se nekoliko bolj specifično ukvarja z vprašanjem nasilja v navezavi na šolo.

V prvi študiji prvega sklopa avtorica **Darja Zaviršek** obravnava oblike nasilja v manifestacijah neopatriarhata in pojasnjuje, da so bile – in tako ostaja tudi danes – številne vrste nasilja vedno normalizirane in sprejete kot del samoumevnega socialnega in spolnega reda. Ena od manifestacij neopatriarhata je tudi interpersonalno, skupinsko in strukturno nasilje. Članek tako analizira fenomen neopatriarhata in ga primerja s

klasičnim patriarhatom, s poudarkom na normaliziranih oblikah nasilja nad ženskami, ter se sprašuje, kako neoliberalizem spodbuja razraščanje neopatriarhata in kakšne so njegove lokalno-specifične manifestacije. Druga študija tega sklopa je posvečena vprašanju, kaj pomeni odsotnost spolno zaznamovane perspektive v sodobnih razpravah o nasilju nad ženskami. Avtorica študije **Jasna Podreka** se v prispevku ukvarja z vprašanjem, zakaj je po več kot pol stoletja feministične dediščine na področju konceptualizacij in razumevanja nasilja nad ženskami v središče znanstvenega prispevka smiselno ponovno postaviti njen pomen. Izhaja iz prepričanja, da se je iz ospredja javne razprave odmaknil premislek o tem, kaj nasilje sploh je. Manjka pa tudi kontekstualna umeščenost nasilnih dogodkov skozi premislek o razmerjih moči v obstoječem spolnem redu. To je po mnenju avtorice razlog za vse večjo toleranco do določenih oblik nasilja nad ženskami.

Tretji, torej zadnji prispevek tega sklopa avtorice **Mojce Krevel** je posvečen razpravi o objektivnem nasilju, ki legitimizira oziroma so mu inherentne druge oblike nasilja – od psihološkega, ekonomskega, vrstniškega do spolnega in fizičnega. Obravnava ga z vidika frustracij, ki jih sodobnim posameznikom povzroča sprememba družbeno-zgodovinske paradigme, ki jo za zdaj odločilno zaznamujejo interesi in zakonitosti globalnega postindustrijskega kapitalizma.

Drugi sklop, ki tematizira različna vprašanja nasilja in šole, sestavlja pet študij. V prvi avtorici **Sanja Berčnik** in **Veronika Tašner** predstavita različne pojavnosti nasilja v šolskem okolju ter ob različnih konceptualizacijah in definicijah nasilja v šoli tematizirata različne dejavnike, ki vplivajo na pojav in obstoj nasilja v njej. Pri tem posebno pozornost namenita šoli kot instituciji, ki v svojem bistvu ni demokratična, temveč hierarhično strukturirana organizacija. Druga študija tematizira izkušnje mladih gejev, lezbijk, biseksualnih, transspolnih, interspolnih in kvir oseb (LGBTIQ+) v izobraževanju. Avtorica študije **Nina Perger** se pri tem osredotoča na izkušnje z medvrstniškim nasiljem, pa tudi z nasiljem in s praksami (heteroseksualiziranega in cisnormativnega) discipliniranja s strani šolskih delavk in delavcev, kljub temu da so izkušnje z nasiljem na področju edukacije pogosto obravnavane s pomočjo koncepta medvrstniškega nasilja, ki z individualizacijo odgovornosti in obravnavanjem nasilja kot individualnih »patologij« neredko s težavami obravnava pomen hetero- in cisnormativnih družbenih struktur ter njihovih realizacij v povezavi z nasiljem v izobraževalnem kontekstu. V tretjem prispevku se avtorica **Darija Skubic** ukvarja z vprašanjem, ali oziroma kako se verbalno nasilje kot posledica nestrpnosti in diskriminatornih praks kaže v vrtcu/osnovni šoli. Izhaja iz predpostavke, da sta prav vzgoja in izobraževanje v predšolskem in zgodnješolskem obdobju izpostavljena kot tista, ki najbolj prispevata k pravičnosti v celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu in imata pomembno vlogo pri spodbujanju socialne vključenosti ter

zmanjševanju socialno-ekonomskih in drugih razlik med otroki. Četrto študijo tega sklopa sta prispevali **Tatjana Devjak** in **Darja Zorc Maver**, ki analizirata pomen vzgojne zasnove in preventivnega vzgojnega delovanja v osnovni šoli ter utemeljujeta potrebo po sistematičnem načrtovanju, izvedbi, spremljanju in evalviranju vzgojne dejavnosti v javni osnovni šoli. Izhajata iz predpostavke, da družbene spremembe vplivajo tudi na spremembe v socializaciji otrok in mladine. Izpostavita kompleksnost dejavnikov, ki prispevajo k neprimernemu, agresivnemu ali nasilnemu vedenju. V zadnji, torej peti študiji tega sklopa se **Metoda Kemperl** in **Nina Sladič** ukvarjata z vprašanjem reprezentacij nasilja v sodobni umetnosti kot viru za privzgajanje empatije v osnovni šoli. Izhajata iz predpostavke, da lahko umetnost vpliva na nas in naš odnos do drugega, zato lahko s pomočjo umetniških del spodbujamo tudi empatijo. Ta je eden izmed temeljev človeštva in je pomembna veščina, ki se je človek uči že od zgodnjega otroštva.